

Den skæve krig

Jan Jakob Floryan

Altomfattende fremstilling af Anden Verdenskrig der både er oplysende og spændende, og som lever op til akademiske krav om videnskabelighed

Norman Davis: **Europa i krig**, 530 sider, *Gads Forlag* 2009.

Anden Verdenskrig var hård, brutal og nådesløs. Det var en kamp på liv og død, der mageligt gik uden om Danmark. Alle de store nationer blev kastet ud i den og betalte omkostningerne. Men de var ikke lige- ligt fordelt. De der led mest målt i antal faldne, var Sovjetunionen, Tyskland og Polen, og det er ikke mindst denne kendsgerning, der er Norman Davis' hovedanliggende.

Hans *Europa i krig* er en gedigen og yderst læseværdig gennemgang af krigen i alle dens aspekter. Fra de strategisk-politiske overvejelser, der gjorde sig gældende i magternes hovedstæder, over den militære strategi, den faktiske kampindsats på jorden, i luften og på havene og så til civilbefolkningernes tunge lod. Bogen er baseret på utallige kilder, som dog ikke tynger fremstillingen, men spænder fra beretningerne fra Oberkommando der Wehrmacht,

den sovjetiske øverste kommando Stavka, britiske rapporter til og fra the War Cabinet og det Hvide Hus' analyser fra Strategic Operations Office. Dertil kommer det omfattende propagandamateriale, der dog flød rigeligst i de to diktaturer, det nazistiske og det kommunistiske.

Det er dog kun den ene side af krigens historie og måske endda ikke den vigtigste, hvis man skal forstå, hvad den betød for de millioner af mennesker, den berørte, og hvordan den ændrede verdenen til ukendelighed. Her har Norman Davis med betydelig ekspertise taget fat på og behandlet de overvældende antal erindringer, biografier, avisartikler og andet materiale, hvor enkelte skæbner eller grupper af dem kommer til orde.

Det er både beretninger fra frontsoldater såvel i vestlig tjeneste, i tysk og sovjetisk. De beskriver – dog først efter krigen, for under krigen måtte intet skrives fra fronten andet end intetsigende hilsener – hvordan sol-

LITTERATUR

daterne satte deres liv på spil og så ofte tabte det.

En anden og meget oplysende tilgang hos Norman Davis er opdelingen på kategorier. Det er hele spektret af sociale, faglige og etniske grupper, som blev hvirvlet rundt af krigen og i mange tilfælde ikke kunne lande på fødderne. Her er officerer, menige, kvindelige soldater, hjælpetropper, piloter og søfolk, men også samfundsgrupper som de intellektuelle, forfattere, journalister, universitetsfolk, arbejdere og arbejdersker (som der blev rigtigt mange af, da mændene jo var ved fronten), men også landsforrædere, marondører, spekulanter, prostituerede (der havde kronede dage hos alle de krigsførende magter) og endelig mødrene og børnene, der ofte blev adskilt i evakueringerne.

Historikernes ensidighed

Det er ikke muligt at sammenligne, hvem der led mest. Det er faktisk Norman Davis' pointe, at målet af lidelser var så fuldt, så ingen sammenligninger kan anstilles. Det er også hans gennemgående synspunkt, at nazisternes og kommunisternes grusomhed overgår al menneskelig forstand, og dog kan man ikke entydigt udråbe den ene part i krigen som ond og den anden som god.

Selv de vestlige demokratier har uskyldigt blod på hænderne, hvilket stort set er blevet undertrykt i den vestlige historieskrivning i efterkrigs-

tiden. På samme måde som stalinismens ondskab under krigen blev et tabu efter dens afslutning og først nu omtales i russiske værker.

Det andet hovedspor i Norman Davis' krigshistorie har også med historikernes ensidighed at gøre. Hans værk er et velkomment opgør med den vestlige historiske traditions selvfiksering, der udbasunerer de britiske og især de amerikanske bedrifter i Europa til at være afgørende. Det var de ikke. Krigen blev udkæmpet østpå, men den del af Europa har vestlige historikere hverken viden om eller blik for.

Det gør briterne Norman Davis en stor indsats for at gøre op med, på samme måde som i flere af sine tidligere værker, herunder navnlig i sin skelsættende bog *Rising 44* om Warszawas opstanden. Davis begynder med det tyske overfald på Polen 1. september 1939, men nøjes ikke med at gøre det til Verdenskrigens begyndelse, for seksten dage senere, den 17. september invaderede Sovjetunionen Polen, så de to forbunds-fæller kunne mødes ved floden Bug, og deres officerer udveksle hjertelige håndtryk, mens tyskerne trakerede de underforsynede sovjetsoldater med cigaretter. Først da, med Polens tilintetgørelse, var Verdenskrigen brudt ud i Davis' tvingende logik.

Hans betoning af begivenhederne på østfronten kommer især frem i beskrivelsen og analysen af den sovjetiske krigsindsats, der savnede sidste stykke i verdenshistorien. Samti-

dig har han et klart blik for, at bag de helt modige indsatser rasede terroren, der heller ikke skånedes de højstrangerende officerer. Henrettelse eller Gulag var realistiske muligheder, hvis man da ikke faldt for tyskernes kugler. Af stor interesse er Davis' tabeller over magtens krigspotentiale, det være sig det befolkningsmæssige, industrielle og militære, og hvordan de udviklede sig i løbet af krigen. Her kan man se, hvordan briterne søgte at følge med, mens det tyske potentiale steg helt til og med 1944. Ganske overvældende er den amerikanske udvikling, der fra en sen start hurtigt gjorde landet til de allieredes våbenkammer og økonomiske redningskrans. Den sovjetiske indsats er ikke mindre imponerende, dog bestod den mest i opstillingen af en næsten ti millioner mand stor hær. Produktionen af militært isenkram tog også godt fat, men blev hjulpet betydeligt af amerikanske leverancer, som ikke måtte nævnes, ej heller efter krigen.

Sovjetisk bedrag

Den sovjetiske løgn var gennemtrængende i alle livets og politikens forhold, og Davis afslører den løbende. Det er sagligt og fagligt, men det gør ikke desto mindre stort indtryk, hvordan et helt system var bygget op på løgn og bedrag og tvang borgerne til at leve deres liv efter samme recept. Det vel nok kendteste eksempel på sovjetisk

bedrag er Katyn-affæren. Det er mordet på 20.000 polske officerer taget til fange i september 1939 og derefter sporløst forsvundet.

Tyskerne afdækkede massakren, men vestmagterne var ikke interesserede i at forfølge sagen over for deres ven 'Uncle Joe,' som Roosevelt kaldte Stalin. Den eneste vestlige leder, der så klart igennem Stalins bedrag, var Winston Churchill, men hans indflydelse på koalitionen var i aftagende i takt med den voksende amerikanske magt.

Dem, der kom til at betale den højeste pris for kommunismens maskerede ondskab var – ved siden af sovjetborgerne – polakkerne. De fattede med det samme Katyn-massakren, men kunne ikke komme igennem med den over for deres vestlige allierede, som ikke ønskede at gøre onkel Joe ked af det. Sådan var det med det hele. Den polske krigsindsats blev forkleinet og slog heller ikke igennem hos vestlige historikere, hvilket Davis betragter som en skændsel.

Han redegør nøje for, hvordan Polen – trods sit nederlag til de to fæller Nazityskland og Stalins Sovjetunion – stadig formåede at opstille krigens fjerdestørste hær i Europa efter den sovjetiske, den tyske og den amerikanske. Først derefter kom briterne, mens det slet ikke er værd at tale om franskmændene.

De polske styrker kom op på 400.000 mand med hovedparten i Vesten under britisk kommando,

LITTERATUR

mens resten var i Sovjetunionen, hovedsageligt rekrutteret blandt de polske fanger og forviste fra overfaldet på Polen. For dem var det den eneste flugtvej ud af helvede. Dertil kommer, at i tiden frem til det tyske angreb på Sovjetunionen, dvs. 1941, var Storbritannien og Polen de eneste krigsførende magter i kamp mod Hitler. Polen blev da af briterne kaldt 'the prime ally'.

Opgøret med de enøjede vestlige historikere er vigtigt for Norman Davis, men ikke det eneste. I sin analyse af de intellektuelles situation under krigen, hæfter han sig ved to forhold. Det første var deres totale afhængighed og underordnelse under det nazistiske og kommunistiske regime med alt, hvad deraf fulgte af følgagtighed og tvetunget tale. Eller også drog de i indre eksil og holdt op med at skabe, hvis de da ikke led en langsom død i Gulag eller en kz-lejr. I det besatte Polen stortrivedes navnlig litteraturen illegalt, da dens dyrkelse blev straffet med døden, hvis SS opdagede den.

Bortset fra de totalitære regimer Nazityskland og Sovjetunionen samt besatte lande som Polen var der dog også intellektuelle i Vesten, og de lod sig selvsagt påvirke af verdenskrigen. Omend den ikke førte til frembringelsen af værker af samme format som Første Verdenskrig, mener Norman Davis.

Et vigtigt aspekt af de intellektuelles stilling i Vesten er deres syn på

Stalin. Et ikke ringe antal først og fremmest britiske intellektuelle af fineste skole så med sympati på Sovjetunionen som et forsøg på at skabe et bedre og mere retfærdigt samfund. De tog Stalins parti, afviste al snakken om terror og Gulag og det uden at have kendskab til landet overhovedet eller fra andet end propagandature arrangeret af kommunisterne. Flere af de britiske intellektuelle tog skridtet fuldt ud og blev sovjetiske agenter som de 'de fem fra Cambridge,' hvis indsats strakte sig over adskillige år og tilføjede Storbritannien og Vesten ubodelig skade.

Norman Davis' bog er den bedste altomfattende fremstilling af Anden Verdenskrig, jeg kender, og fuldt på højde med Winston Churchills *The Second World War*, der dog selv er præget noget af den vestlige historikertradition.

Med *Europa i krig* har Norman Davis frembragt et gedigent og alsidigt værk, der såvel er oplysende og spændende læsning for interesserede læsere og lever op til alle akademiske krav om videnskabelighed. Om oversættelsen skal siges, at den gennemgående er god, omend der her og der er svipsere, som når slaver kaldes 'slaver,' hvilket er uskønt, da de første er en folkegruppe, mens de sidste er trælle.

Jan Jakob Floryan er programmedarbejder i Danmarks Radio.